

Spelet om handeln – en av/dramatisering av handelsdiskussionen

I **”Spelet om handeln”** delas deltagarna upp i olika aktörer som försöker komma överens om ett globalt handelsavtal. Reglerna för världshandeln engagerar människor över hela världen, från storföretagare till folkrörelseaktivister. Men många känner motstånd mot att ge sig in i diskussionen. Kanske använder de som är insatta ett språk eller en attityd som avskräcker andra från att delta? **”Spelet om handeln”** är ett sätt att avdramatisera diskussionen om sambandet mellan ekonomi och demokrati.

”Spelet om handeln” lämpar sig för en grupp om 10-30 personer och tar mellan 3 timmar och 2 dagar att spela. Tid, omfattning, svårighetsgrad och antal deltagare kan anpassas till önskemål och möjligheter. Spelet fungerar både på universitet och som underlag för diskussionskvällar. I materialet finns förutom en introduktion och beskrivningar av aktörerna även en handledning med instruktioner till spelunderlättaren.

Spelet om handeln – en av/dramatisering av handelsdiskussionen© har producerats av Demokrati-Akademien/Ordfrent, Forum Syd och Diakonia. Kontakta oss gärna med kommentarer, rättelser, förslag och frågor.

DemokratiAkademien är ett nätverk med syfte att skapa en bildningsväg i demokrati och mänskliga rättigheter. Vi producerar material, förmedlar föreläsare och ger seminarier, kurser och uppdragsutbildningar. Ett av våra fokusområden är demokrati och ekonomi – hur kan man analysera ekonomiska händelser ur ett demokratiskt perspektiv. Kontakta oss om ni är intresserade av demokratiutbildning med inriktning på ekonomi, söker en underlättare till rollspelet eller vill veta mer om vår verksamhet. Tel. 08-462 44 70, www.demokratiakademien.se

Forum Syd är en mötesplats för människor med olika idéer och erfarenheter, som arbetar för ett gemensamt mål – hållbar och rättvis utveckling i hela världen. Runt 150 organisationer som alla arbetar med utvecklingsfrågor är medlemmar i Forum Syd. Forum Syd arbetar med opinionsbildning i globala ekonomiska frågor, bl a kring globala handelsregelverk, i nära samarbete med andra folkrörelser både i Sverige och internationellt. Tel. 08-506 370 00, www.forumsyd.se.

Diakonia är sex svenska frikyrkors gemensamma biståndsorganisation som samarbetar med 450 partners i omkring 50 länder kring demokrati, mänskliga rättigheter, gender och ekonomisk rättvisa. Diakonia driver tillsammans med Sveriges Kristna Råd och Frikyrkliga studieförbundet samverkansprojektet "Globala handelsregler och rätten till utveckling". Tel. 08-453 69 00, www.diakonia.se.

Illustration: Marika Jonson

Form: Åsa Forsman

Idé och utförande: Pernilla Johansson och Markus Larsson

Introduktion

Varje dag kan vi läsa om handel i tidningarna. Men ofta reduceras debatten till en fråga om "frihandels" vara eller inte vara. Många människor undrar säkert varför frågan om handel är kontroversiell överhuvudtaget. Är inte handel mellan länder och människor alltid något bra? Men det som debatten i själva verket ofta handlar om är inte handeln i sig, utan regelverken. Faktum är att de globala handelsreglerna idag berör mycket mer än bara handel - de berör till exempel sådant som många skulle definiera som länders miljö-, konsument- och inrikespolitik. Det är viktigt att ställa sig frågor som: Vem gynnas av dessa regler? Hur kan vi garantera att handelsreglerna främjar en hållbar och rättvis utveckling?

Världshandelsorganisationen WTO:s ministermöte 1999 blev känt som "The Battle of Seattle" och fick stor uppmärksamhet. Tiotusentals demonstranter samlades för att demonstrera mot den planerade förhandlingsrundan om världens handelsavtal. Länder i syd var kritiska till ett globalt handelsregelverk som vissa inte anser gynnar dem utan huvudsakligen de rika länderna och storföretagen, medan regeringarna i nord argumenterade för ett utökat regelverk. Parterna kunde inte enas och mötet i Seattle kraschade. Vid WTO-mötet i Qatar i november 2001 beslutade man efter stora kontroverser att inleda nya förhandlingar. I debatten kring dessa förhandlingar deltar många olika aktörer och det är en uppsjö av olika intressen som företräds.

Spelet om handeln är ett sätt att påbörja – eller fortsätta – en diskussion om villkoren för handel, internationella ojämlikheter och avvägningar mellan olika intressen. När man pratar om handel är man tvungen att sätta fingret på stora frågor om ekonomi och demokrati och hur de hänger ihop. *Spelet om handeln* är ett sätt att avdramatisera en sådan diskussion och att ge deltagarna en gemensam plattform och en struktur för att gå vidare.

Syfte

En grupp som deltar i rollspelet kan förvänta sig att få:

- kunskap om globala handelsregler
- insikt i hur en aktörs egen situation påverkar dess argumentation
- insikt i hur maktförhållanden i världen påverkar aktörernas möjligheter att driva igenom sina intressen
- insikt i en förhandlingssituation som påminner om en verklig sådan
- inspiration att ta reda på mer om internationella frågor

Aktörer

Det finns nio aktörer: fem länder (deras ståndpunkter är ganska lika de verkliga länderna, men de är förenklade och överensstämmer inte nödvändigtvis med verkligheten), tre (påhittade) organisationer och ett sekretariat. Aktörerna är EU, USA, Brasilien, Indien, Moçambique, Industrigruppen (lobbyorganisation för storföretag), Rättvisegruppen (internationell biståndsorganisation), Bondealliansen (indisk folkrörelse) och sekretariatet (en grupp internationella förhandlare). För att förhandlingarna ska bli så konkreta som möjligt är spelet till stor del fokuserat kring avtal som reglerar patent, jordbruk och investeringar. I verkligheten finns det i WTO avtal kring jordbruk och patent, vars innehåll spelet i stora drag relaterat till (även om det är kraftigt förenklat). Än så länge finns det endast ett fåtal regleringar kring investeringar. Framför allt EU driver dock på för ett brett investeringsavtal. Spelet utgår i stora drag från positioner som uttryckts i den diskussionen. Beskrivningarna är en bas för att ge sig in i diskussionen. Beroende på förkunskaper, tid och förberedelser kan spelet förenklas eller göras hur komplicerat som helst.

Steg för steg

1. Aktörerna sätter sig in i sin roll

Läs igenom denna introduktion, "Kort om... alla aktörer" och avtalsförslaget, samt sätt er in i er egen aktörs position inför stundande handelsförhandlingar.

2. Öppen session med lobbying

Börja med att presentera era positioner för varandra och lägg upp er strategi inför lobbyingen. Sedan börjar lobbyingen, de informella kontakterna för att påverka andra aktörer, inför förhandlingarna som nu närmar sig. Vem som helst får prata med vem som helst. Här är chansen att få till en så god förhandlingsposition som möjligt genom att redan nu övertyga eller kohandla fram allianser med andra.

3. Förhandlingar

Sekretariatet leder de formella förhandlingarna utifrån avtalsförslaget i materialet. Alla länder måste vara överens för att en formulering ska bli accepterad, d v s det ska råda konsensus. Det räcker med att ett land säger nej för att förhandlingarna ska krascha. Men i praktiken är det ofta politiskt omöjligt för ett enskilt land från syd att ensam sätta sig emot avtalet och få skulden för att förhandlingarna bryter ihop. Genom att ta stöd av varandra kan länderna dock bli politiskt starkare. Grupperna kan fortsätta att informellt kontakta varandra under förhandlingarna eller begära korta pauser för överläggningar.

4. Reflektioner kring rollspelet

Hur gick det för er aktör? Var förhandlingarna realistiska? Uppnåddes syftet med rollspelet? Frågor och reflektioner får plats här.

Förberedelser

Arbeta igenom följande uppgifter för att bli väl förberedda. Beroende på tid för förberedelser kan ni utnyttja internet, litteratur och resurspersoner för att fylla på med information.

Uppgift 1

Under den öppna sessionen öppnar varje aktör först med ett officiellt uttalande inför de andra aktörerna och internationell press. Det får ta max 2 minuter. Förbered ert inlägg och tänk på att ni vill framstå som en positiv part i förhandlingarna (oavsett er position i sak), samtidigt som ni passar på att söka sympatier för era krav.

Uppgift 2

Läs igenom avtalsförslaget som finns i materialet. Kan ni gå med på det? Om inte, lista de tre viktigaste punkterna ni vill ändra på och varför. Ta fram konkreta formuleringar ni vill ersätta avtalsförslaget med. Det kan vara något ord ni vill lägga till eller stryka, eller hela paragrafer ni vill formulera om. Är det någon del som ni absolut inte vill ha med? Ju mer specifika och förberedda ni är, desto större är chansen att ni får igenom era förslag.

Uppgift 3

Lista tre anledningar till varför ett avtal är viktigt för just er, varför ni vill ha ett avtal. Kom ihåg detta under förhandlingarna så att ni inte riskerar hela avtalet på grund av detaljfrågor.

Uppgift 4

Lägg upp en strategi inför förhandlingen: Vilka aktörer kan ni få stöd av i olika frågor? Var kommer ni få mothugg? Kan ni övertyga andra att stödja er linje – och hur? Vad är ni beredda att kompromissa om? Vilka maktmedel har ni tillgång till?

Uppgift 5

Om avtalet blir som ni vill, vilka aktörer vinner respektive förlorar? Vinner alla grupper inom respektive land? Hur blir det om den föreslagna avtalstexten går igenom i stället?

Uppgift 6

Gå in på minst 5 av hemsidorna under "Gå vidare". Vad säger de om jordbruks-, patent- eller investeringsfrågan? Leta rätt på en text om handel, gärna en färsk tidningsartikel som rör er egen aktör. Vilka frågor tar den upp? Ger den stöd åt er förhandlingsposition?

Uppgift 7. Till Sekretariatet

Hur är verklighetens handelsorganisation, WTO, uppbyggd? Vilka befogenheter har den? Vilka är chefer och hur utses de? Hur fungerar tvistlösningsmekanismen, dvs WTO:s egen "domstol"? Ge exempel på en handelskonflikt mellan EU-USA och/eller länder i nord och i syd och beskriv den kort.

Gå vidare

Ländernas positioner i spelet är inte identiska med verkligheten, men vi har försökt att ungefär spegla de verkliga positionerna. Istället för att spelet innehåller färdigt fiktivt bakgrundsmaterial kan deltagarna söka information från verkliga hemsidor och på så sätt få tillgång till aktuellt och uppdaterat diskussionsunderlag. Det finns mängder av litteratur och hemsidor om handel - nedan är några tips. Kontakta också gärna organisationer, myndigheter eller företag som arbetar med frågorna.

WWW

Allmänt: Världshandelsorganisationen WTO, www.wto.org; Kommerskollegium, www.kommers.se, Forum Syd, www.forumsyd.se (som även har en bra länksida); Trade Observatory, www.tradeobservatory.org, International Centre for Trade and Sustainable Development ICTSD, www.ictsd.org;

Jordbruk: Institute for Agriculture and Trade Policy IATP, www.iatp.org; UK Food Group, www.ukfg.org.uk.

Patent: GRAIN, www.grain.org; Consumer Project on Technology, www.cptech.org (läkemedel).

Investeringar: Third World Network, www.twinside.org.sg

Litteratur

Inga givna vinster och Afrika till salu, (Forum Syd), *Jordbruket och WTO* i skriftserien *Globala Studier*, utgiven bl a av Forum Syd, *WTO bakom fasaden*, Susan George (Ordfront). *WTO – basfakta och knäckfrågor, Frihandel och protektionism – nuläget i världshandeln 2001* (Kommerskollegium) samt *Länder/Organisationer i fickformat* (Utrikespolitiska institutet).

Instruktioner till spelunderlätaren

Detta är ett gör-det-själv-spel. Vem som helst kan vara spelunderlätare, förutsatt att du känner dig bekväm med den grupp du ska underlätta för. En deltagare i en studiecirkel kan axla rollen och följa instruktionerna om alla tar gemensamt ansvar för resultatet, medan en skolklass behöver en pedagog för att få ut mer av rollspelet. Alla aktörer är intresserade av att ett handelsavtal ska komma till stånd.

Frågan är nu om de lyckas jämkta ihop sina ibland motstridiga intressen. Rollspelet lämpar sig för en grupp om 10-30 personer och tar mellan 3 timmar och 2 dagar att spela. Det går att genomföra alla steg vid samma tillfälle, eller dela upp spelet med förberedelser och inlämningsuppgifter mellan flera tillfällen. Antalet aktörer, personer per aktör och tid går att anpassa till önskemål och möjligheter. För att delta behöver man inte vara insatt i internationella frågor, men om deltagarna är det tillför det ytterligare dimensioner till spelet. För dem som har möjlighet till förberedelser finns några hänvisningar till litteratur och internetadresser att börja med.

Här beskrivs en variant där samtliga aktörer finns med och spelet genomförs under fem timmar vid två tillfällen (1+4), men det följer också tips på hur spelet kan anpassas. Hur man väljer att göra hänger naturligtvis ihop med varför gruppen är intresserad av frågorna. Spelet har med framgång prövats både på universitet och gymnasieskolor samt som underlag för diskussionskvällar.

Steg 1.

Aktörerna sätter sig in i sin roll

Dela in gruppen i aktörer. Gör gärna EU, USA och Industrigruppen s delegationer större än de andra, i verkligheten kan USA ha väldigt många delegater på en förhandling där flera afrikanska länder deltar med någon enstaka representant. Låt alla läsa introduktionen med förberedelsetipsen. Förklara om något är oklart. Låt grupperna läsa på om sin aktör och sin position. Dela ut avtalstexten, "Kort om...alla aktörer" och ev. inlämningsuppgift (se Förberedelser).

Steg 2.

Öppen session med lobbying

Börja med att alla aktörer presenterar sina positioner för varandra (Uppgift 1) och att de var och en för sig lägger upp sin strategi för lobbyingen. Det kan vara strategiskt att dela upp sig för att hinna prata med många andra aktörer, men också att hålla ihop för att sätta press på andra. Både sekretariatet och spelledaren bör driva på genom att gå runt och aktivt tipsa delegationer om andras ståndpunkter och möjliga uppgörelser.

Steg 3.

Förhandlingar

Aktörerna sitter var för sig i en halvcirkel kring sekretariatet som först förklarar beslutsregeln: Bara länderna får rösta och alla länder måste vara eniga för att en formulering ska accepteras. Organisationerna har dock rätt att yttra sig och föreslå lösningar. Men det är upp till respektive land att bestämma om och hur mycket man vill lyssna på olika organisationer. Sekretariatet går också igenom mötesreglerna så att alla vet hur man begär ordet och röstar (håll upp en lapp med aktörsnamnet). Sekretariatet driver aktivt förhandlingarna framåt genom att gå igenom den föreslagna avtalstexten.

Steg 4.

Reflektion

1. Be deltagarna att ställa sig i ett av fyra hörn av rummet beroende på vad de fastnade för i spelet. Var det: Maktförhållandena? Förhandlingssituationen? Aktörernas argumentation? Något annat? Låt dem prata tre och tre om varför de står där de står, fiska sedan upp några reflektioner från varje grupp.

2. Be dem sätta sig i sina aktörsgrupper och svara på följande frågor:

- Hur gick det för er aktör? Skulle ni göra likadant igen?
- Var detta realistiskt?

Uppmana grupperna att fördela tiden inom gruppen så att alla får tid att prata.

3. Samla ihop tvärgrupper, helst med en person från varje aktör. Be dem göra två korta informationsrundor där var och en säger hur dennes grupp svarade på frågorna ovan, en i taget. I en runda finns inte plats för diskussion eller frågor. Fokus är på att samla information om vad de andra aktörerna tyckt. Efter rundorna kanske det finns tid för diskussion. Om det inte går att få ihop tvärgrupper med representanter från alla aktörer, se till att det blir några fattiga och några rika länder, någon organisation och någon från sekretariatet i gruppen. Sitt gärna med i en tvärgrupp för att lyssna.

4. Sitt i en stor ring och gör en avslutningsrunda med alla deltagare där frågorna är: "Om du får ta med dig en sak från rollspelet- vad tar du med dig då?" "Ge exempel på något som var bra med spelet liksom något som kan bli bättre." Skicka runt en talpinne eller motsvarande.

Varianter

- Om ni är få, använd bara EU, USA, Indien, Moçambique och Rättvisegruppen, spelunderlätaren kan vara sekretariat. Fyll sedan på med Bondealliansen, Industrigruppen, Brasilien och Sekretariatet, förslagsvis i den ordningen.
- Om ni endast har lite tid till förfogande, koncentrera er på uppgift 1 och 2 och välj endast två av avtalsdelarna.
- Ta en längre paus mitt i förhandlingsmomentet, kanske flera dagar för förberedelser.
- Genomför rollspelet på ett internat, gärna med möjlighet till "nattmangling"!

Tips

till spelunderlätaren

- Din roll som spelunderlätare innebär att du leder gruppen mellan de olika stegen. Underlätaren bör vara aktiv utan att ta för mycket plats, d v s gå runt och "smörja" processerna med tips, fakta och förslag – lågmält för att stödja, inte styra, deltagarnas egna beslut. Du är i princip en del av sekretariatet (se aktörskortet). Uppmuntra dem! Ge dem ev. alla aktörskorten.
- Tydliggör något av de ojämlika maktförhållandena i världen genom att öppet behandla EU, USA och Industrigruppens delegationer fördelaktigt; ge dem godis, låt dem tala först, instruera sekretariatet att gynna dem etc.
- Uppmuntra aktörerna att skicka "fax" till varandra under förhandlingarna för att komma överens om detaljer. Speciellt organisationerna blir lätt passiva i den här fasen. Skicka själv fax för att diskret trycka på aktörerna mot kompromisser. Var ev. mötesordförande själv.
- Blanda grupperna vad gäller män och kvinnor och folk som inte känner varandra.
- Om ni vill fördjupa er, använd några eller alla förberedelseuppgifter som inlämningsuppgifter. Reglera omfattningen genom att specificera den tid deltagarna ska lägga ner på arbetet.

- Uppmuntra deltagarna att klä sig efter sin aktör – det gör stor skillnad, även för vuxna.
- Om ni är flera grupper, låt någon grupp vara demonstranter utanför de andras förhandlingar.

Materialet

Spelet om handeln har av fyra beståndsdelar:

- Introduktion till spelet med förslag till förberedelser
- ”Kort om...alla aktörer” samt den föreslagna avtalstexten
- Utförligare beskrivning av varje aktör och dess position inför förhandlingarna
- Instruktioner och tips till underlätaren

Kort om...

...EU

EU består av femton stabila demokratier med hög levnadsstandard. EU vill gynna de europeiska företagen. De tycker att patentregler även ska skydda företag som utvecklar läkemedel och biologiska resurser till produkter (t ex nya växtsorter). De menar också att jordbruket inte kan behandlas som vilken industri som helst eftersom det är ”multifunktionellt”, d v s viktigt av många olika anledningar: kultur, glesbygd, miljö, sysselsättning o s v. EU vill ha ett investeringsavtal som innebär att företagen ska ha möjlighet att etablera sig i andra länder utan att få krav ställda på sig att använda lokala resurser, återinvestera en viss del av vinsten i landet med mera.

...USA

USA mår alltid om ”frihandel” för att trygga den amerikanska livsstilen. De vill ha ett avtal som ger konsumenterna billigare varor och producenterna större exportmöjligheter, samtidigt som de vill skydda den inhemska produktionen mot import. USA tycker att patentregler borde gälla alla sorters produkter och alla länder. Ingen ska kunna åka snålskjuts på att andra har satsat på forskning och utveckling. Landet är en av världens största producenter av jordbruksvaror och välkomnar en avreglering på området. USA är positiv till ett investeringsavtal, men räknar med att få de fördelar för amerikanska företag som ett sådant avtal skulle ge, exempelvis möjligheter att etablera sig i andra

länder utan krav på att behöva återinvestera en del av vinsten, via exempelvis regionala handelsavtal. USA driver därför inte frågan om ett investeringsavtal särskilt hårt.

...Indien

Indien är världens största demokrati med sina 1 miljard invånare. De vill ha ett avtal som gynnar export av varor från arbetsintensiva sektorer som jordbruk och textilier, där de har fördelar. Men fattiga länder måste ha rätt att skydda sitt jordbruk, t ex genom att stoppa eller begränsa import som hotar att slå ut lokal produktion, för att trygga livsmedelsförsörjningen. Alla har rätt till liv och hälsa; stora företag ska inte hindra människor från att få tillgång till billiga mediciner eller spara lite av skörden till nästa års utsäde. Därför är Indien emot tvingande patentregler för läkemedel och biologiska resurser (t ex växtsorter). Indien är en stark motståndare till ett investeringsavtal eftersom de menar att det hindrar deras möjligheter att driva en egen ekonomisk politik. Ett investeringsavtal skulle förbjuda dem att särskilt gynna lokala småföretag genom att ge dem företräde framför utländska företag när man säljer licenser och tillstånd t ex för skogsavverkning eller fiske

...Brasilien

Brasilien har goda förutsättningar att bli en ekonomisk stormakt, men har samtidigt mycket djupa klyftor mellan rika och fattiga. De vill ha ett avtal som avreglerar jordbrukshandeln fullständigt så att Brasiliens framgångsrika jordbruk får konkurrera om nordens marknader. Brasilien är negativ till kraven på patentlagstiftning för läkemedel och landet är mån om att själv få behålla kontrollen över sina biologiska resurser, så att de inte ska hamna i händerna på utländska företag. Nord ska inte kunna skylla på försiktighetsprincipen för att stoppa syds varor. Brasilien är inte särskilt intresserad av ett investeringsavtal, eftersom de på samma sätt som andra fattiga länder vill kunna ge särskilda företräden till egna företag för att bygga upp den lokala industrin. Jordbruksexporten är dock oerhört viktig för Brasilien och därför kan de tänka sig att acceptera ett investeringsavtal i utbyte mot en avreglering av jordbruket.

...Moçambique

Moçambique är ett av världens fattigaste länder med en enorm utlandsskuld. De vill ha ett avtal som tvingar nord att öppna sina marknader för syds jordbruksprodukter och att sluta snedvrیدا konkurrensen genom dyra stödåtgärder till sitt jordbruk. Fattiga länder måste dock få skydda sig mot att för stor import kan slå ut det inhemska jordbruket och hota en säker tillgång till mat (livsmedelssäkerhet) och befolkningens överlevnad. Alla har rätt till liv och hälsa och därför får avtalet inte hindra rätten att kopiera dyra mediciner och spara sina fröer. Moçambique vill inte ha ett avtal kring investeringar, eftersom de menar att ett sådant avtal förmodligen begränsar deras utrymme att bedriva en egen ekonomisk politik och inte nödvändigtvis medför mer utländska investeringar. De har inte heller kapacitet att förhandla så många olika områden. Moçambique vill ha rätt att ställa krav på utländska investerare att de t ex använder lokala leverantörer och bidrar med tekniköverföring

...Bondealliansen

Bondealliansen är en indisk folkrörelse med 4 miljoner medlemmar, som är en del av en internationell rörelse. Bondealliansen anser i princip att jordbruksprodukter inte ska omfattas av de globala handelsreglerna, eftersom jordbruket garanterar överlevnad, bevarar kulturen och sysselsätter en majoritet av befolkningen i fattiga länder. De trycker hårt på rätten för länder att själva bestämma sin jordbrukspolitik och välja strategier för sin försörjning, samtidigt som det är mycket viktigt att de

rika länderna upphör med sina exportsubventioner. Bondealliansen är emot att patentlagstiftning omfattar biologiska resurser (t ex växtsorter) och läkemedel, eftersom de anser att företagen därmed skulle ta makten över maten. Bondealliansen är motståndare till ett investeringsavtal eftersom de menar att det hindrar fattiga länders möjligheter att gynna uppbyggandet av en inhemsk industri. Fattiga länder måste ha rätt att ställa krav på utländska investerare att de t ex ska använda lokala resurser och återinvestera en viss del av vinsten i landet.

... Rättvisegruppen

Rättvisegruppen är en internationell biståndsorganisation som arbetar med utvecklings- och biståndsfrågor samt bedriver ett opinions- och lobbyarbete kring globala ekonomiska regelverk. De menar att nord måste öppna sina marknader för de varor som är viktiga för syd, framför allt textilier och jordbruksprodukter, men också att fattiga länder måste ha möjlighet att skydda sina marknader. Rättvisegruppen är emot ett investeringsavtal, eftersom man anser att det skulle begränsa u-ländernas möjligheter att styra sin egen utveckling. Det måste vara möjligt för ett land att gynna sina inhemska investerare jämfört med utländska som när som helst kan ta pengarna ut ur landet. De menar att flera FN-konventioner står i konflikt med de globala handelsreglerna. Rättvisegruppen anser att biologiska resurser, t ex växtsorter, och läkemedel bör kunna undantas kraven på patentering.

... Industrigruppen

Industrigruppen är en intresseorganisation för multinationella företag, flera med större omsättning än många stater. De vill ha ett avtal som gör det lättare att investera, producera och exportera överallt i världen. Det är självklart att produktutveckling måste skyddas genom patentregler. Vad gäller läkemedel och biologiska resurser (t ex växtsorter) finns det bara en större anledning att främja forskning och utveckling – världen behöver mat och mediciner. De vill ha så få störningar av marknaden som möjligt och anser att alla tjänar på så mycket avreglering som möjligt. Industrigruppen vill ha ett investeringsavtal, eftersom det innebär skydd för och stärkande av företagets rätt. Företagen måste ha rätt att investera i andra länder utan att få krav, som att återinvestera en del av vinsten i landet, ställda på sig.

... Sekretariatet

Sekretariatet består av välrenommerade personer med en bakgrund inom internationell förvaltning. De är utvalda för att de är bra på den svåra konsten att få tvistande parter att komma överens. Sekretariatet ska vara neutralt, men personerna kommer från nord eller har utbildats i nord och är positivt inställda till ökad handel i sig. Deras roll är att på alla tänkbara sätt underlätta kompromisser och framsteg för att föra ett avtal i hamn och på så sätt motverka ett protektionistiskt handelskrig där länderna isolerar sig. Sekretariatet ska vara neutralt, men i realiteten står de närmare vissa parter. Sekretariatet är måna om att avtalet respekteras, och vill därför också att de förhandlande parterna ska vara så nöjda som möjligt. De kan försöka övertyga de länder som t ex är motståndare till vissa av avtalen.

Avtalsförslag

Globalrundan 2002-2005

Handel för utveckling och välstånd

Detta förslag på avtalspaket har tagits fram av Sekretariatet efter konsultationer med inblandade parter.

Beslut om avtalen tas i konsensus, d v s alla parter måste vara överens om alla delar i avtalspaketet. Då avtalspaketet väl är accepterat och antaget måste alla medlemsländer implementera det i sin helhet. Det land som inte följer ingångna avtal kan straffas med handelssanktioner.

Introduktion (ej juridiskt bindande)

Vi, undertecknande stater av dessa avtal, vill med dessa främja fri och ökad handel genom sänkta tullar och avtal som begränsar enskilda länders möjligheter att ha lagstiftning och regler som på olika sätt kan vara handelshindrande och marknadsstörande. Vi vill på så sätt verka för: ekonomisk tillväxt, hög sysselsättning, en hållbar utveckling samt ökad välfärd för befolkningarna i våra länder.

Patentavtal:

1. Samtliga länder måste tillämpa en patentlagstiftning som skyddar upphovsrättsinnehavarens intressen och gäller alla sorters varor. Ett patent ska innebära fullständiga rättigheter på användande och kommersiellt utnyttjande av det patenterade under en period av minst tjugo år.
2. Låginkomstländer får fem års uppskov med att införa en sådan lagstiftning.
3. När låginkomstländer har infört patentlagstiftning skall höginkomstländer bistå med tekniköverföring och teknikk bistånd.

Jordbruksavtal:

1. Marknadsstörande hinder för handeln med jordbruksprodukter skall avvecklas, såsom tullar, exportsubventioner och andra typer av subventioner.
2. Ett land ska dock kunna förhindra import om man misstänker att produkten har skadliga effekter, även om man inte vet säkert - d v s man kan åberopa försiktighetsprincipen. En förutsättning är att samma regler gäller inom landet.

Investeringsavtal:

1. Alla investerare ska behandlas lika, d v s länder får inte ha lagar som diskriminerar utländska investerare jämfört med inhemska. Till investeringar räknas både uppköp av företag och nyinvesteringar, men också licenser och tillstånd för t ex utnyttjande av naturresurser.
2. Lagar som är marknadsstörande förbjuds. Det gäller exempelvis krav på att en investerare ska återinvestera en del av vinsten, anställa lokal arbetskraft eller köpa upp insatsvaror lokalt.

EU

Europeiska Unionen (EU) består av femton länder, varav några finns beskrivna här. Länderna är alla stabila västerländska demokratier, som industrialiserades tidigt och där tjänster utgör den största sektorn. Men mellan länderna finns också skillnader i kultur, produktion och inställning till internationellt samarbete.

EU vill gynna de europeiska företagen. De har en nära dialog med storföretagen och frågar dem vilka regler de vill ha. EU vill, liksom Industrigruppen och USA, att handelsavtalet ska få alla länder att införa regler som skyddar företagens patent på läkemedel och på biologiska resurser (t ex växtsorter), precis som på andra produkter. EU menar också att jordbruket inte kan jämföras med annan produktion på grund av "multifunktionalitet". Med det menar man att jordbruket har betydelse för samhället på många olika sätt – till exempel för att trygga tillgången på mat (livsmedelssäkerhet), bevara den biologiska mångfalden, bevara kultur och kulturlandskap liksom en levande landsbygd. Inom EU finns en stark folklig och politisk opinion för att stoppa genmanipulerade grödor. I övrigt är många av EU:s stater gamla kolonialmakter som vill att avtalet

ska göra det möjligt att gynna deras gamla kolonier. Det finns också en växande rörelse inom EU för en hållbar och rättvis utveckling i världen, här representerad av Rättvisegruppen.

Europeiska företag utövar starka påtryckningar för att få till stånd ett investeringsavtal. EU driver detta med motiveringen att det är viktigt för u-länderna att få en ökad mängd investeringar. För att detta ska ske måste företagen vara bättre skyddade och få färre krav ställda på sig.

Positionen inför förhandlingar om handelsavtalet

- Förespråkare för att alla länder ska införa en patentlagstiftning som även täcker läkemedel och biologiska resurser (t ex växtsorter). Regeringarna är under press från storföretagen. Läkemedelsföretag vill hindra "kopieringsföretag" i syd från att producera billigare varianter av mediciner, och företag som tagit fram högavkastande grödor med matchande bekämpningsmedel vill hindra bönder från att spara utsäde från år till år. EU kan dock tänka sig en viss revidering av patentavtalet om man får igenom tillräckligt många av sina krav på jordbruks- och investeringsområdena.
- Vill kunna ha restriktioner för importvaror som misstänks vara skadliga för människors hälsa eller miljön, t ex genmanipulerade produkter. EU vill kunna stoppa sådan import baserat på försiktighetsprincipen, d v s även om det inte går att vetenskapligt bevisa att de är skadliga.
- EU skyddar det inhemska jordbruket med olika subventioner och tullar. Ofta är tullarna allt högre ju mer förädlade produkterna är, medan importerade råvaror möter låga tullar (s k tullekalering).
- Driver hårt ett investeringsavtal som förbjuder möjligheter att diskriminera utländska investerare eller möjligheter att införa marknadsstörande regler för investeringar. Europeiska företag ska ha rätt att behandlas likadant av länder i syd som de inhemska företagen, d v s företagen ska ha möjlighet att etablera sig i dessa länder utan att få krav ställda på sig att använda lokala resurser, återinvestera en viss del av vinsten i landet med mera.

EU

– några grundläggande fakta

Befolkning (miljoner): 58,3 (Frankrike), 58,4 (Storbritannien), 8,9 (Sverige)

Läs- och skrivkunnighet: 99 % (Fra), 95 % (Storbr), 100 % (Sv)

BNP/kapita (USD): 22 300 (Fra), 17 566 (Storbr), 26 000 (Sv)

Human Development Index, ranking (1 är bäst i världen): 12 (Fra), 10 (Storbr), 6 (Sv)

Exportvaror, i ordning efter betydelse: Verkstad, kemikalier, jordbruk, (Fra), Verkstad, elektronik, transportmedel (Storbr), Verkstad, papper/trä/massa, kemi (Sv)

EU:s positioner är inte identiska med verkligheten

USA

USA är en stark förespråkare av "frihandel" och har tjänat på de tidigare förhandlingsrundorna där tullarna på industrivaror sänkts. "The American way is not up for negotiation" sade dåvarande presidenten George Bush under FN-konferensen för miljö och utveckling i Rio 1992 apropå den amerikanska resursförbrukningen. Å ena sidan vill USA ha ett avtal som ger konsumenterna billigare varor och producenterna större möjligheter till export, inte minst inom jordbruket. Å andra sidan vill de skydda den egna stål- liksom textilindustrin, som hotas av konkurrens från syd vid en långtgående avreglering.

Politikerna står nära Industrigruppens stora företag och vill att handelsavtalet ska få alla länder att införa regler som skyddar företagets patent på läkemedel och på biologiska resurser (t ex växtsorter), precis som på andra produkter. De anser att patentlagstiftning är nödvändigt för att någon ska kunna satsa på produktutveckling och att dessa områden inte är några undantag.

Positionen inför förhandlingar om handelsavtalet

- Starka förespråkare för att alla länder ska införa en patentlagstiftning som även täcker läkemedel och biologiska resurser. Regeringarna är under press från storföretagen. Läkemedelsföretag vill hindra "kopieringsföretag" i syd från att producera billigare varianter av mediciner, och företag som tagit fram högavkastande grödor med matchande bekämpningsmedel vill hindra bönder från att spara utsäde från år till år.
- Motståndare till försiktighetsprincipen (d v s att man accepterar att något kan vara skadligt trots att det inte går att exakt bevisa) eftersom den hotar USA:s export av genmanipulerade produkter. USA menar att det inte finns några vetenskapliga bevis för negativa effekter av dessa.
- USA är en av världens största livsmedelsproducenter och vill avreglera handeln på jordbruksområdet. Stöder dock sitt eget jordbruk genom en slags exportgarantier där staten går in och ersätter en amerikansk exportör om köparen inte klarar att betala. Dessutom köper staten upp en viss mängd livsmedel till sina hjälpprogram för fattiga i städerna. Vill ha regler som tvingar EU att avveckla sina exportsubventioner, men samtidigt gör det möjligt för USA att behålla sina exportgarantier.
- USA är positiv till ett investeringsavtal som skulle ge företagen möjligheter att etablera sig i andra länder utan att investeringarna villkoras, men det är inte fråga som de driver starkt. De räknar ändå med att få de fördelar för amerikanska företag som ett investeringsavtal skulle ge, exempelvis möjligheter att etablera sig i andra länder utan krav på att behöva återinvestera en del av vinsten, via andra regionala eller bilaterala (avtal mellan två länder) handelsavtal som USA sluter med enskilda länder eller regioner.

USA

– några grundläggande fakta

Befolkning (miljoner):	268
Läs- och skrivkunnighet:	98 %
BNP/kapita (USD):	27 510

Human Development Index, ranking (1 är bäst i världen): 3

Exportvaror, i ordning efter betydelse: Maskiner & transport, kemi, livsmedel

USA:s positioner är inte identiska med verkligheten

Indien

Indien är världens största demokrati med sina 1 miljard invånare och naturligt nog varierar förhållandena kraftigt mellan olika delstater. Det är ett av få fattiga länder som politiskt sett är starkt nog för att våga rösta emot nord. Indien vill ha ett avtal som gynnar export av varor från arbetsintensiva sektorer som jordbruk och textilier där de har fördelar gentemot de rika länderna.

Jordbruket kan dock inte jämföras med andra sektorer, menar Indien, och pekar på betydelsen för kultur, sysselsättning och inte minst överlevnad. Tillsammans med folkrörelser som Bondealliansen driver Indien fattiga länders rätt att trygga livsmedelsförsörjningen. Fattiga länder måste ha rätt att stoppa eller begränsa import som hotar att slå ut lokal produktion. Indien motsätter sig också de krav som nord ställer på patentlagstiftning för biologiska resurser (t ex växtsorter). Företagen försöker bara ta makten över maten genom att patentera resultaten från folkets forskning som skett genom årtusendens odling.

Indien har en patentlagstiftning som inte tillåter produktpatent på läkemedel (patent på de färdiga produkterna) utan endast patent på tillverkningsprocesser. Landet har på så sätt utvecklat en inhemsk läkemedelsindustri genom att kopiera västerländska mediciner. Man vill kunna fortsätta att producera dessa billiga mediciner.

Indien, liksom många andra asiatiska länder, driver en ekonomisk politik som gynnar uppbyggandet av inhemska företag, t ex genom vissa styrningar och villkorande av utländska direktinvesteringar och genom att ibland positivt särbehandla egna småföretag när det gäller licenser och tillstånd, t ex för skogsavverkning eller fiske. Därför är Indien stark motståndare till att dessa möjligheter skulle försvinna genom ett investeringsavtal.

Positionen inför förhandlingar om handelsavtalet

- Indien är för ett förbud av exportbidrag för jordbruksvaror som EU:s. Dessa gör det svårt för indiska bönder att konkurrera. Likaså vill man förbjuda tulleskalering som tillämpas av EU – låga tullar mot importerade råvaror, men allt högre ju mer förädlade produkterna blir.
- Fattiga länder ska ha rätt till livsmedelssäkerhet, d v s säker tillgång till mat! Tullar eller subventioner för överlevnad är något annat än nords stöd till sitt jordbruk, som bara innebär orättvis konkurrens.
- Indien är helt emot kraven på patentlagstiftning som omfattar biologiska resurser eller läkemedel. Alla har rätt till hälsa och då krävs billiga varianter av dyra mediciner - annars blir det inga mediciner till fattiga.
- Indien är tveksam till genmanipulerade produkter. Man är dock helt motståndare till att länder ska ha möjlighet att stoppa import av produkter på grund av försiktighetsprincipen, d v s produkter som man tror kan vara skadliga även om det inte går att vetenskapligt bevisa.

Man anser att detta i själva verket är dold protektionism, - att länder i nord egentligen försöker skydda sin egen produktion.

- Driver att nord borde uppfylla de löften om tekniköverföring och teknikkistånd som sätts om och om igen, innan de ställer krav på fattiga länder som Indien att "öppna sig" mer för nordets företag.
- Indien är helt emot ett investeringsavtal, eftersom det skulle förbjuda dem att positivt särbehandla lokala småföretag samt att ställa krav på utländska investerare att t ex använda lokala resurser, anställa lokal arbetskraft och återinvestera en viss del av vinsten inom landet.

Indien

– några grundläggande fakta

Befolkning (miljoner): 976

Läs- och skrivkunnighet: 52 % (66 % för män, 38 % för kvinnor)

BNP/kapita (USD): 365

Human Development Index, ranking (1 är bäst i världen): 128

Exportvaror, i ordning efter betydelse: Jordbruk, ädelsten/smycken, kläder, verkstad

Indiens positioner är inte identiska med verkligheten

Brasilien

Brasilien är ett enormt stort land med goda förutsättningar att bli en ekonomisk stormakt. Samtidigt är det ett av världens mest ojämlika länder och en stor del av befolkningen lever i djup fattigdom. Landet har en av världens största utlandsskulder men brukar lyckas förhandla sig till bra räntevillkor eftersom skuldens storlek är ett problem för långivarna.

Brasilien vill ha ett avtal som avreglerar jordbruksområdet fullständigt. Landet vill konkurrera med de rika länderna som idag skyddar sitt jordbruk med dyra stödåtgärder och stänger sina marknader genom tullar och kvoter. Brasilien ser också marknader i fattiga länder, som de vill komma in på. Brasilien är ett s k naturligt nettoexporterande land på jordbruksvaror. Det innebär att landet exporterar mer än det importerar utan särskilt stöd till jordbruket.

Brasilien tycker sig ha lika stor rätt att använda sina naturresurser (eller "förstöra sin miljö" som vissa uttrycker det) som nord gjorde i sin utveckling. De motsätter sig därför att länder ska kunna hindra handel med hänvisning till försiktighetsprincipen (d v s att man accepterar att något kan vara skadligt trots att det inte finns entydiga vetenskapliga bevis). Landet vill gärna locka utländska företag och söker därför kontakt med Industrigruppen och liknande lobbygrupper för att kunna ta hänsyn till deras ståndpunkter. Samtidigt vinner de inhemska folkrörelserna i styrka och delegationen är därför öppnare än tidigare mot indiska Bondealliansen och liknande folkrörelser.

Positionen inför förhandlingar om handelsavtalet

- Brasilien är för ett förbud av exportbidrag på jordbruksprodukter som EU:s. Dessa gör det svårt för brasilianska bönder att konkurrera. Likaså vill man förbjuda alla tullar och alla former av inhemskt stöd.
- Negativa till kraven på patentlagstiftning för läkemedel. Många företag i syd lever på att kopiera dyra läkemedel och sälja billigare till fattiga länder – även fattiga har rätt till hälsa. Brasilien är skeptisk till patentlagstiftning på biologiska resurser (t ex växtsorter). I landet finns en enorm mångfald av ämnen som kan hittas i regnskogen och användas till bl a läkemedel. Även om Brasilien vill hålla sig väl med utländska företag är de måna om att själva få behålla kontrollen över sina biologiska resurser.
- Motståndare till en reglering av genmanipulerade grödor med stöd av försiktighetsprincipen.
- Brasilien är inte särskilt intresserad av ett investeringsavtal, som man anser mest gynnar de rika ländernas intressen. På samma sätt som andra fattiga länder vill Brasilien kunna ge särskilda företräden till egna företag för att bygga upp den lokala industrin. Jordbruksexporten är dock mycket viktig för landet och därför skulle man kunna tänka sig att acceptera ett investeringsavtal i utbyte mot en avreglering av jordbruket.

Brasilien

– några grundläggande fakta

Befolkning (miljoner): 164

Läs- och skrivkunnighet: 83 %

BNP/kapita (USD): 3 786

Human Development Index, ranking (1 är bäst i världen): 74

Exportvaror, i ordning efter betydelse: Järnmalm, järn & stål, kaffe, sojabönor, bilar

Brasiliens positioner är inte identiska med verkligheten

Moçambique

Moçambique är efter långa perioder av inbördeskrig ett av världens fattigaste länder. Regeringen är demokratiskt vald, men har liten möjlighet att förbättra situationen eftersom mycket resurser går till betalning av den enorma utlandsskulden. Regeringen sitter alltså löst och hoppas att handelsavtalet ska förbättra ekonomin. Moçambique kan knappast kosta på sig att blockera beslut som önskas av nord - dess främsta långgivare – men de förhandlar mycket aktivt.

Moçambique vill ha ett avtal som tar hänsyn till den ekonomiska obalansen i världen. Moçambique är ett utsatt land med mycket svag social sektor efter år av krig, vanskötsel och ekonomiska program påtvungade av Världsbanken och Internationella Valutafonden IMF (s k strukturanpassningsprogram) med sociala nedskärningar som följd. Avtalet måste underlätta deras export av jordbruksprodukter och textilier. Avtalet ska dessutom trygga rätten till livsmedelssäkerhet, d v s en säker tillgång till mat. De kräver rätten att skydda sitt jordbruk mot konkurrens utifrån, t ex genom att stoppa eller begränsa import som hotar att slå ut lokal produktion. De motsätter sig patent på biologiska resurser (t ex växtsorter).Företagen försöker bara ta makten över maten genom att patentera resultaten från folkets forskning som skett genom årtusendens odling. Man hämtar gärna argument från folkrörelser som Bondealliansen.

Mocambique är angeläget om att få mer utländska investeringar, men är motståndare till ett investeringsavtal eftersom de menar att ett sådant avtal kan hindra inhemsk ekonomisk politik och inte nödvändigtvis leder till mer utländska investeringar. Mocambique anser dessutom inte att de har resurser att förhandla så många avtal och de är rädda att bli överkörda i förhandlingarna.

Mocambique har som ett av världens minst utvecklade länder särskilda handelsförmåner hos EU som de är angelägna att behålla. Exempelvis har EU garanterat dem tullfrihet för de flesta av deras exportprodukter.

Positionen inför förhandlingar om handelsavtalet

- Moçambique trycker hårt på rätten till livsmedelssäkerhet. Det självförsörjande jordbruket som ger folk mat för dagen behövs – speciellt när folk inte har råd med importvaror. Tullar eller stöd för överlevnad är något annat än de rika ländernas stöd till sitt jordbruk, som innebär orättvis konkurrens. Avtalet bör även förbjuda tulleskalering – låga tullar mot importerade råvaror, men allt högre ju mer förädlade produkterna blir. Sådana regler håller fast många länder i syd i råvaruproduktion.
- Moçambique är helt emot kraven på patentlagstiftning som omfattar biologiska resurser eller läkemedel. Alla har rätt till liv och hälsa och i syd krävs billiga varianter av dyra mediciner. Många av länderna i Afrika står inför en aidskatastrof och Mocambique anser att dessa länder måste ha rätt att köpa livsnödvändiga mediciner till låga priser, exempelvis av länder som Indien.
- Mocambique vill ha experthjälp i förhandlingar som denna och de vill att nord bistår med tekniköverföring som man har blivit lovad. De vill också ha kvar sina särskilda förmåner hos EU.
- Emot miljörelaterade bestämmelser, som t ex hänvisningar till försiktighetsprincipen – att man accepterar att något är skadligt trots att det inte går att exakt bevisa. Detta ses som dold protektionism från de rika länderna, d v s att de egentligen försöker skydda sin egen produktion.
- Mocambique är motståndare till ett investeringsavtal, eftersom de både är tveksamma till innehållet i ett sådant avtal och inte har resurser att förhandla om det. Om Mocambique ska kunna bygga upp en inhemsk industri, måste de ha rätt att ställa krav på utländska investerare att de t ex använder lokala leverantörer och bidrar med tekniköverföring.

Moçambique

– några grundläggande fakta

Befolkning (miljoner): 19

Läs- och skrivkunnighet: 40 %

BNP/kapita (USD): 90

Human Development Index, ranking (1 är bäst i världen): 168

Exportvaror, i ordning efter betydelse: Råkor, bomull, cashewnötter, socker

Mocambiques positioner är inte identiska med verkligheten

Bondealliansen

Bondealliansen är en indisk bondekoalition som samlar 4 miljoner medlemmar, mest kvinnor. Det är en del av en internationell rörelse som finns i många länder både i nord och syd. De vill ha ett avtal som stärker rätten till självbestämmande och kontroll över det egna livet och som erkänner värdet av en mångfald av kulturer och växtlighet. De är motståndare till den ekonomiska globaliseringens likriktande effekter och tycker att länder, om de så vill, ska ha rätt att välja olika grad av självförsörjning som jordbrukspolicy.

Bondealliansen anser att jordbruket inte kan behandlas som andra sektorer, eftersom det på ett unikt sätt garanterar överlevnad, ger arbete och bevarar kulturen. Organisationen pekar också på långsiktiga problem: fördelar med handel kommer till stor del från specialisering medan ett ekologiskt hållbart jordbruk kräver en utbredd biologisk mångfald och omöjliggör en storskalig global specialisering. Rent exportinriktade jordbrukssatsningar kan leda till en överexploatering av naturtillgångar. De kan ge inkomster på kort sikt, men på längre sikt kan resurser som t ex mark och vatten förstöras, vilket drabbar lokala småbönder. Småbönder i syd ses som förvaltare av biologisk mångfald och traditionella kunskaper, vilket är en grundförutsättning för ett framtida ekologiskt hållbart jordbruk.

Positionen inför förhandlingar om handelsavtalet

- Bondealliansen trycker hårt på rätten till livsmedelssäkerhet, d v s en säker tillgång till mat. Småjordbruket som ger folk mat för dagen behövs – speciellt när folk inte har råd med importvaror. De anser i princip att jordbruksprodukter inte ska omfattas av de globala handelsreglerna och att fattiga länder ska ha rätt att skydda sitt eget jordbruk genom tullar, subventioner m.m.
- Bondealliansen vill ha ett avtal som tar hänsyn till den ekonomiska obalansen. Syd måste ges en chans att utvecklas och få särskilt stöd, t ex genom tekniköverföring och förmåner. Nord måste sluta dumpa jordbruksprodukter, d v s sälja dem under världsmarknadspriset, och de måste öppna sina marknader för produkter som är viktiga exportvaror för u-länderna, framför allt inom textil och jordbruk. Därför måste även tullekalering (låga tullar mot importerade råvaror, men allt högre tullar ju mer förädlade produkterna blir) bort. Bondealliansen kräver dock inte en fullständig avreglering av jordbruksmarknaden av orsaker som nämnts ovan.
- Bondealliansen är helt emot kraven på patentlagstiftning som omfattar biologiska resurser (t ex växtsorter). Företagen försöker bara ta makten över maten genom att patentera resultaten från folkets forskning som skett genom årtusendens odling. Sen säljer de tillbaka nya högavkastande växtsorter som kräver matchande bekämpningsmedel och konstgödsel och hindrar folket från att fritt använda den till att t ex spara delar av skörden till nästa års utsäde.
- De är också emot en tvingande patentlagstiftning på läkemedel. Alla har rätt till liv och hälsa och därför ska det vara tillåtet att producera billiga varianter av dyra mediciner.
- Bondealliansen är motståndare till ett investeringsavtal eftersom de menar att det hindrar fattiga länders möjligheter att gynna uppbyggandet av en inhemsk industri. Fattiga länder måste ha rätt att ställa krav på utländska investerare att de ska använda lokala resurser, anställa lokal arbetskraft och återinvestera en viss del av vinsten i landet.

För att få ett hum om **Bondealliansen** som organisation, se:

Svenska Naturskyddsföreningen, www.snf.se

Via Campesina, www.rds.org.hn/via

Third World Network, www.twinside.org.sg

Rättvisegruppen

Rättvisegruppen är en internationell biståndsorganisation med lokala avdelningar i många länder. Organisationen har utvecklats från att bedriva ren biståndsverksamhet till att arbeta bredare med utvecklingsfrågor. Rättvisegruppen anser att globala strukturer och regelverk är viktiga för länders möjlighet till utveckling och bedriver därför ett opinions- och lobbyarbete kring Världsbanken och Internationella Valutafonden IMF liksom de globala handelsregelverken. Organisationen tittar också på hur globala handelsregler påverkar en ekologiskt hållbar utveckling. Till exempel menar man att ett investeringsavtal riskerar att försvåra länders möjligheter att förbättra sina miljölagstiftningar.

Rättvisegruppen anser att handel är en viktig och självklar komponent i världsekonomin. Men det är viktigt att handel är ett medel för att uppnå en rättvis och hållbar utveckling, och inte ett mål i sig. Länder i nord måste öppna sina marknader för produkter som är viktiga exportvaror för länderna i syd, framför allt inom textil och jordbruk. Men fattiga länder måste också ha möjlighet att skydda sina marknader. Rättvisegruppen anser att länder i syd måste ha rätt att själva bestämma utvecklingsväg och att driva en inhemsk ekonomisk politik som t ex gynnar uppbyggandet av en inhemsk industri. Därför är man motståndare till ett investeringsavtal som begränsar fattiga länders möjlighet att välja olika strategier för sin utveckling.

Positionen inför förhandlingar om handelsavtalet

- Rättvisegruppen menar att dagens handelsregelverk i praktiken syftar till att öka själva handeln, inte till att göra handel till ett verktyg för utveckling och huvudsakligen gynnar de rika länderna och storföretagen.
- Rättvisegruppen anser att syd ska ha rätt att skydda sina marknader och att exportsubventioner för jordbruksprodukter måste förbjudas. De anser också att marknadstillträdet för syds produkter måste öka om fattiga länder ska kunna utveckla en export som inte bara baseras på råvaror. Särskilt viktigt är att tullekaleringen, dvs låga tullar för import av råvaror men allt högre ju mer förädlade produkterna blir, tas bort.
- Motståndare till kravet på att syd ska införa patentlagstiftning som täcker biologiska resurser (t ex växtsorter) och läkemedel. Man befärar att patent på växtsorter kommer att hota småbönders försörjning i syd genom att det slår ut traditionella odlingsystem. Livsnödvändiga mediciner kan inte behandlas som vilken produkt som helst och fattiga länder måste ha rätt till billiga mediciner.
- Rättvisegruppen anser att det är viktigt att länder i syd får mer utländska investeringar, men man menar att det är inget som talar för att den typ av investeringsavtal som är föreslaget ökar mängden investeringar till syd. Det är också viktigt att länderna i syd själva kan styra sin utveckling och t ex ställa olika typer av krav på de utländska investerarna. Därför är man motståndare till ett investeringsavtal av det slag som är föreslaget. Istället menar man att globala regler för investeringar bör utvecklas inom FN.

- Rättvisegruppen menar att flera av FN:s konventioner står i konflikt med det globala handelsregelverket, och hänvisar till FN:s kommission för mänskliga rättigheter som menar att patentavtalet är tveksamt ur ett mänskliga rättighetsperspektiv.
- Vill ha restriktioner för genmanipulerade organismer eftersom man anser att de långsiktiga konsekvenserna är mycket osäkra. Länder ska ha rätt att kunna hänvisa till försiktighetsprincipen, d v s att man ska kunna stoppa import om man misstänker att en produkt är skadlig trots att detta inte går att vetenskapligt bevisa.

För att få ett hum om **Rättvisegruppen** som organisation, se:

- Friends of the Earth International, www.foei.org
- Action Aid, www.actionaid.org

Industrigruppen

Industrigruppen består av internationella storföretag, flera med större omsättning än många stater. De vill ha ett avtal som gör det lättare för företag att investera, producera och exportera så effektivt och billigt som möjligt överallt i världen med så lite hinder som möjligt för att flytta runt produktion, ägande och vinster. De producerar det konsumenterna efterfrågar, skapar arbetstillfällen och bidrar med skatt till uppbyggnaden av välfärden och de är ansvariga inför sina aktieägare. Flera av företagen tillverkar livsmedel och läkemedel. Industrigruppen arbetar främst genom att samtala med sina egna regeringar i nord, men vill gärna komma överens med regeringar i syd, där de ser etableringsmöjligheter.

Industrigruppen är för så få störningar som möjligt av marknaden. Alla tjänar på så mycket avreglering som möjligt. De är försiktigt öppna för s k uppförandekoder (regelsystem för hur företag får uppföra sig), så länge systemen bygger på frivillighet.

Positionen inför förhandlingar om handelsavtalet

- Starka förespråkare för att alla länder ska införa patentlagstiftning som även gäller läkemedel. Pressar på regeringarna i nord för att genom detta skydda företagens forskningsresultat. Det finns företag i syd som kopierar och säljer billigare varianter av mediciner, vilket hotar vinsterna och möjligheterna att forska fram nya mediciner.
- Företag som utvecklar högavkastande grödor och matchande bekämpningsmedel vill öka tillgången på mat – och självklart tjäna pengar. Men om produktutvecklingen ska fortsätta kan inte bönderna själva sprida och använda grödor hur som helst. Alla länder måste därför skydda patent på biologiska resurser, t ex växtsorter, så att fröer inte återanvänds.
- Mot restriktioner på genmanipulerade organismer, eftersom sådana restriktioner är handelshindrande.

- Överhuvudtaget är Industrigruppen inriktad på ett avtal som innebär mindre byråkratiskt krångel. Ett sådant avtal skulle innebära att deras medlemmar kunde ägna sig helhjärtat åt det de är bra på, nämligen producera, generera vinster och investeringar, och därmed skapa jobb och välfärd.
- Industrigruppen vill ha ett ökat skydd för och stärkande av företagets rätt. De vill ha ett avtal för investeringar, som förbjuder möjligheterna för länder i syd att diskriminera utländska investerare.. De anser att företagen måste ha rätt att investera i andra länder utan att få krav, som att köpa upp en del av insatsvarorna lokalt i landet, ställda på sig.

För att få ett hum om Industrigruppen som organisation, se:

- Svensk Handel, www.svenskhandel.se
- TransAtlantic Business Dialogue, www.tabd.com
- World Business Council for Sustainable Development, www.wbcsd.ch.

Sekretariatet

Sekretariatet består av välrenommerade personer med en bakgrund inom internationell förvaltning. De är utvalda för att de är bra på den svåra konsten att lotsa förhandlingar framåt och få tvistande parter att komma överens. De är stolta över sitt uppdrag och sätter personlig prestige i att få fram ett handelsavtal. Sekretariatet ska vara neutralt men består av personer som kommer från nord eller har utbildats i nord och betraktar sig själva som vänner av ökad handel.

Sekretariatets huvuduppgift är att föra ett avtal i hamn. De är också måna om avtalets hållbarhet, dvs att det respekteras, och vill därför att parterna ska vara så nöjda som möjligt. De verkar för goda internationella relationer, där handelsutbytet betyder mycket. Sekretariatets roll är att på alla tänkbara sätt underlätta kompromisser och framsteg. Förberedelserna går ut på att skaffa så mycket kunskap som möjligt; vilka positioner har aktörerna, vilka skäl har de för sina positioner, vilka starka och svaga punkter har varje aktör, var kan de tänka sig att kompromissa, vilken förhandlingsvilja finns och så vidare. I förberedelserna ingår också att försöka övertyga de länder som t ex är motståndare till vissa av avtalen.

Sekretariatet börjar redan under den öppna sessionen att testa kompromissförslag, föreslå delegationer samtalspartners och underlätta på andra sätt.

Under förhandlingarna är sekretariatets roll att:

- upplysa aktörerna om att det bara är länderna som beslutar om handelsavtalet. De andra aktörerna får delta, yttra sig och lämna förslag på lösningar, men bara länderna kan rösta.
- gå igenom beslutsregeln: alla länder måste vara överens för att en formulering ska accepteras.

- gå igenom mötesreglerna så att alla vet hur man begär ordet och röstar (håll upp en lapp med aktörsnamnet).
- hålla reda på vem som har begärt ordet och se till att alla får möjlighet att yttra sig.
- hela tiden skriva upp nya förslag till formuleringar ordagrant på tavlan så att det är tydligt vad som pågår; vad man diskuterar och röstar om.
- göra klart vilka punkter man har nått enighet om - det kan gå väldigt fort från konsensus till konflikt...
- ständigt vara aktivt och försöka hitta nya möjliga kompromisser, med full frihet att dra in andra områden och sätta ihop förslag till paketlösningar.
- bjuda in utvalda parter till överläggningar i slutna rum om de tror att det för förhandlingarna framåt.

Tips till sekretariatet:

- Ni kan behöva påminna alla eller några aktörer att om det är i deras intresse att inte blockera förhandlingarna, så bör de vara konstruktiva och föreslå nya lösningar. Men påpeka också möjligheten att krascha avtalet, om en aktör verkligen inte är beredd att acceptera alla avtalsdelarna. Ni kan också påminna några av aktörerna om möjligheterna att påverka andra aktörer med löften om mer bistånd eller hota med indragna särskilda förmåner.
- Bryt förhandlingarna för flera korta raster om 1-2 minuter för att delegationerna ska kunna överlägga internt eller enskilt med en annan part.

För att få ett hum om Sekretariatet, se:

- Världshandelsorganisationen WTO, www.wto.org
- Kommerskollegium, www.kommers.se

Ordförklaringar

Försiktighetsprincipen (Precautionary Principle)

En övergripande princip för att hantera och förebygga allvarliga skador på hälsa och miljö då det råder vetenskaplig osäkerhet. Enligt FN:s konferens om hållbar utveckling i Rio 1992 innebär försiktighetsprincipen att man inte ska kunna skjuta upp åtgärder om risk för allvarlig skada på hälsa eller miljö föreligger, även om detta inte är vetenskapligt bevisat.

Genmanipulering/modifiering (GMO)

Gen tekniken bygger på att den informationsbärande arvs massan är likadan i alla organismer, från bakterier och musslor till giraffer och människor. Likheten mellan organismerna gör det möjligt att påverka arvs massan. Gener flyttade från en organism till en annan kan uttryckas på samma sätt. Gen teknik är samlingsnamnet för de tekniker som används för att modifiera arvs anlag. Resultatet är en genetiskt manipulerad/modifierad organism (GMO). Begreppet *manipulering* används oftast av dem

som är kritiska till GMO, medan andra pratar om *genmodifierade* organismer. I det här spelet har vi valt att använda ordet *genmanipulering* genomgående.

Livsmedelssäkerhet (Food security)

Livsmedelssäkerhet innebär att ha en trygg tillgång till mat. Den officiella definitionen antogs 1996 vid FAO:s (FN:s livsmedelsorgan) toppmöte i Rom och säger att livsmedelssäkerhet föreligger då alla människor har fysisk och ekonomisk tillgång till tillräckliga mängder av säkra och näringsrika livsmedel för att tillfredsställa sina näringsbehov..

Marknadstillträde (Market access)

Den ursprungliga betydelsen av marknadstillträde inbegrep endast avvecklingen av de klassiska handelshindren tullar och kvantitativa restriktioner. Begreppet har dock vidgats och berör numera även exempelvis subventioner och tekniska handelshinder.

Multifunktionalitet (Multifunctionality)

En princip som innebär att jordbrukssektorn förutom att producera jordbruksvaror också spelar en viktig roll på andra områden, t ex som miljövärdare, ryggrad i landsbygdens ekonomi, värdare av kultur och en levande landsbygd.

Strukturanpassning (Structural Adjustment)

Sedan skuldkrisens utbrott i början av 1980-talet har skuldsatta länder av Internationella Valutafonden IMF och Världsbanken ålagts att genomföra ekonomiska reformer, så kallat strukturanpassningsprogram, för att få tillgång till skuldåtgärder och nya lån. Reformerna innebär bl a att ländernas ekonomier skulle öppnas upp för marknadskrafterna genom avreglering och privatisering.

Teknologiöverföring

Teknologiöverföring är ett begrepp som används för att beskriva en process där kunskap och tekniska lösningar överförs från dem som har till dem som inte har. Det kan t ex gälla kunskap om processer i industriella processer men kan likaväl beskriva kunskap om olika former av social organisering.

Tulleskalering (Tariff escalation)

Med tulleskalering menas att man har låga eller inga tullar på importerade råvaror, men allt högre tullsats ju mer förädlade produkterna blir.

Twistlösningsmekanismen

Är den mekanism som finns i handelsregelverket för att hantera konflikter kring handelsreglerna. Kan även fungera som en slags domstol mellan länderna och kan t.ex. "döma" länder till olika former av sanktioner.

Utländska Direktinvesteringar (Foreign Direct Investment, FDI)

När ett företag med säte i ett land startar verksamhet i ett annat land eller etablerar sig i ett annat land genom nyinvesteringar, sammanslagningar eller uppköp av bolag